

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان: تأثیر سیاست های مالی بر رشد اقتصادی در ایران

استاد راهنما: دکتر آزاده محرابیان

استاد مشاور: دکتر غلامرضا عباسی

پژوهشگر: هیوا معروفی

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

به پدر بزرگوارم؛

که درس صداقت را به عنوان اولین اصل زندگی به من آموخت، او که شمع وجودش روشنی بخش زندگی است و هستی ام در آرزوی احیای ذره ای از زحماتش تداوم دارد.

تقدیم...

به مادر مهربانم؛

آفتاب روشنی بخش زندگی که سعادت را مرهون فداکاری ها و گذشت‌های بی پایانش می دانم، او که تمام اجزای وجودم با مهر و محبتش در هم آمیخته و آنچه دارم از دعای خیر اوست.

تشکر و قدردانی :

بر خود لازم می‌دانم از استاد راهنمایم **خانم دکتر آزاده محرابیان** که همواره راهنما و

راه‌گشای نگارنده در اتمام و اكمال پایان نامه بوده‌اند تشکر نمایم.

همچنین از **آقای دکتر غلامرضا عباسی** که به عنوان استاد مشاور اینجانب را راهنمایی

نمودند کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب هیوا معروفی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۳۴۷۵۳۰۰ در رشته اقتصاد که در تاریخ ۱۳۹۰/۱۱/۲۵

از پایان نامه خود تحت عنوان : تأثیر سیاست های مالی بر رشد اقتصادی در ایران

با کسب نمره ۱۷.۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۱۳۹۰/۱۱/۲۵

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای/خانم هیوا معروفی

از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

و با درجه بسیار خوب

۱۷/۵ بحروف هفده ونیم

مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء

استاد راهنما:

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات طرح
۲	۱-۱ بیان مسئله
۴	۱-۲ هدفهای تحقیق
۴	۱-۳ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن
۴	۱-۴ سوالات و فرضیه های تحقیق
۵	۱-۵ تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی
۵	۱-۶ روش تحقیق
۶	۱-۷ جامعه و حجم نمونه
	فصل دوم: مطالعات نظری
	مقدمه
۷	۲-۱ بررسی سیاست های مالی در اقتصاد
۱۰	۲-۲ کانال های اثر گذاری سیاست های مالی بر رشد اقتصادی
۱۰	۲-۲-۱ مالیات ها
۱۲	۲-۲-۲ مخارج دولت
۱۳	۲-۲-۳ سیاست توازن بودجه کل
۱۴	۲-۲-۴ تاثیر سیاست های مالی بر رشد اقتصادی از کانال توزیع درآمد
۱۴	۲-۳ تاثیر سیاست مالی بر رشد اقتصادی از دیدگاه مکاتب مختلف اقتصادی
۱۶	۲-۴ پیشینه تحقیق
۱۶	۲-۴-۱ مطالعات خارجی
۱۸	۲-۴-۲ مطالعات انجام شده در داخل کشور
۱۹	۲-۵ جمع بندی
	فصل سوم: روش شناسائی تحقیق
	مقدمه
۲۴	۳-۱ روش تحقیق
۲۵	۳-۲ جامعه آماری
۲۵	۳-۲-۱ بررسی روند مخارج دولتی در ایران
۳۱	۳-۲-۲ بررسی روند بهینه در مدل مالیات ها در ایران
۳۳	۳-۲-۳ بررسی روند کسری بودجه در ایران
۳۵	۳-۲-۴ بررسی روند رشد اقتصادی در ایران
۴۰	۳-۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۴۰	۳-۳-۱ خود رگرسیون برداری
۴۴	۳-۳-۲ مانایی
۴۷	۳-۳-۳ توابع واکنش آنی
۵۰	۳-۳-۴ تجزیه واریانس
۵۳	۳-۳-۵ تعیین طول وقفه های VAR آزمون
۵۵	۳-۴ خلاصه ی فصل
	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق
	مقدمه

۵۸	۱-۴ معرفی مدل
۵۹	۲-۴ معرفی متغیرهای مدل
۶۰	۳-۴ برآورد تجربی مدل
۶۰	۴-۳-۱-آزمون ایستایی سری های زمانی
۶۲	۴-۳-۲- تعیین طول وقفه بهینه
۶۲	۴-۳-۳- برآورد مدل اول: اثر مالیات ها و مخارج دولتی بر رشد اقتصادی
۶۲	۴-۳-۳-۱-آزمون یوهانسون
۶۴	۴-۳-۳-۲- تفسیر توابع واکنش آنی
۶۵	۴-۳-۳-۳- تجزیه واریانس خطای پیش بینی
۶۵	۴-۳-۴- برآورد مدل دوم: اثر مخارج دولتی، مالیات ها و کسری بودجه بر رشد اقتصادی
۶۶	۴-۳-۴-۱-آزمون یوهانسون
۶۷	۴-۳-۳-۲- تفسیر توابع واکنش آنی
۶۸	۴-۴ جمع بندی

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

مقدمه

۷۷	۵-۱ خلاصه و نتیجه گیری
۷۹	۵-۲ پیشنهادات سیاستی
۷۹	۵-۳ پیشنهاد برای کارهای آتی

۸۱

منابع و مأخذ

۸۳

پیوست ها

چکیده انگلیسی

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

۷
۳۰
۳۲
۳۵
۳۶
۶۴
۶۸

۲-۱ نمودار
۳-۱ نمودار
۳-۲ نمودار
۳-۳ نمودار
۳-۴ نمودار
۴-۱ نمودار
۴-۲ نمودار

فهرست جدول ها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۰	۱-۲ جدول
۲۱	۲-۲ جدول
۵۶	۳-۱ جدول
۶۱	۱-۴ جدول
۶۱	۲-۴ جدول
۶۳	۳-۴ جدول
۶۳	۴-۴ جدول
۶۵	۵-۴ جدول
۶۶	۶-۴ جدول
۶۶	۷-۴ جدول
۶۹	۸-۴ جدول

فصل اول :

کلیات طرح

مقدمه

تفاوت بین نرخ رشد کشورهای مختلف در طول زمان از عوامل به وجود آمدن اختلاف سطح درآمد و رفاه در بین کشورهای مختلف است. به همین خاطر امکان تأثیر گذاری دولت ها بر نرخ رشد همواره از مباحث اصلی در میان اقتصاددانان بوده است و با وجود اختلاف نظرهای فراوان همه آنان در اثر گذاری حتمی دولت ها بر فرایند رشد و توسعه اقتصادی توافق دارند. همچنین بسیاری از اقتصاددانان اعتقاد دارند که سیستم اقتصادی پایدار است و اعمال سیاست های پولی و مالی عامل ایجاد شوک ها و نوسانات در اقتصاد است، در حالیکه دسته دیگر از صاحب نظران پایداری سیستم اقتصادی را قبول ندارند و اعمال سیاست های پولی و مالی را برای خنثی کردن اثر شوک ها و نوسانات پیشنهاد می کنند. با وجود اختلاف نظرهای فراوان در این زمینه دولت ها در جهت نیل به اهداف اقتصادی از ابزارهای گوناگون در قالب سیاستهای پولی و مالی استفاده می کنند. در همین راستا در رساله حاضر اثر سیاست های مالی دولت بر رشد اقتصادی در ایران بررسی شده است.

۱-۱- بیان مسأله

ارتباط کلان اقتصادی بین سیاست های مالی و رشد اقتصادی از دیر باز مورد توجه اقتصاددانان بوده است. لذا مطالعات نظری و تجربی متعددی در این زمینه به انجام رسیده است. گروهی از اقتصاد دانان رشد را تنها متأثر از انباشت سرمایه دانسته و عده ای دیگر تنها پیشرفت فنی را به عنوان عامل موثر بر رشد می دانند. این قبیل افراد (همچون سولو) به هیچ عنوان نمی پذیرند که رشد اقتصادی تحت تأثیر

عواملی همچون سیاست های مالی دولت است. این قبیل تئوری ها تا مدت ها مطرح بود، تا آن که گذشت زمان و شواهد تجربی نشان داد که آن ها قادر به توضیح واقعیات عملی نیستند. این موضوع با طرح الگوهای رشد درونزا شدت بیشتری یافت و گرایش به سمت آن ها را نیز بیشتر کرد. بر اساس این الگوها امکان بررسی تأثیر عوامل مختلف همچون سیاست های اقتصادی و مالی دولت، بر رشد اقتصادی بوجود آمد. اما متأسفانه در بسیاری موارد نتایج مطالعات نظری و شواهد تجربی مؤید یکدیگر نبودند. لذا در این رابطه همچنان اتفاق نظر درستی حاصل نیامده و همچنان این پرسش باقی است که آیا سیاست های مالی دولت می تواند بر رشد اقتصادی اثر گذار باشد یا خیر؟

سیاست های تعدیل از جمله سیاست مالی نقش بسیار مهمی در تثبیت اقتصادی کشور دارند. از سیاست های مالی می توان به نقش مالیات ها که یکی از بهترین و مناسبترین درآمدهای بخش دولتی می باشند اشاره کرد. مالیات ها می توانند بر بازارها، پس انداز، سرمایه گذاری، عرضه نیروی کار، و به طور کلی به صورت عمیقی بر تخصیص منابع و توزیع درآمد اثرگذار باشند.

مخارج دولت یکی دیگر از ابزارهای مالی دولت است. در بررسی نحوه تأثیرگذاری این ابزار سیاستی بر رشد اقتصادی باید توجه نمود که تأمین مالی هر سطحی از مخارج دولت، چه از طریق مالیات گیری و یا از طریق استقراض بخش دولتی، منجر به جذب منابع حقیقی بیشتر توسط بخش عمومی شده و از دیدگاه تخصیصی منجر به بروز اثر جانشینی جبری می گردد. حال تأثیر جانشینی ایجاد شده می تواند مثبت یا منفی باشد، هراندازه مخارج دولت بیشتر مکمل مخارج بخش خصوصی باشد رشد اقتصادی بیشتر افزایش می یابد. بالعکس هر چه مخارج دولتی بیشتر جانشین مخارج خصوصی گردد رشد اقتصادی با کاهش روبرو می شود.

با توجه به مسائل مطرح شده هدف از این مطالعه بررسی تأثیر سیاست مالی بر رشد اقتصادی در ایران طی دوره ۱۳۸۶ - ۱۳۵۰ است.

۲-۱ اهداف تحقیق :

از آنجا که مالیات ها و مخارج دولتی ابزار مربوط به سیاست های مالی دولت هستند لذا هدف از این تحقیق به طور خاص بررسی تأثیر این دو متغیر بر رشد اقتصادی در ایران است. لازم به ذکر است که سیاستگذاران با استفاده از نتایج این تحقیق می توانند موجبات رشد اقتصادی را در کشور فراهم آورند. پس به طور خلاصه هدف از این رساله به صورت زیر مطرح می شود.

هدف کلی تأثیر سیاست های مالی بر رشد اقتصادی که در دو زیر بخش به صورت زیر تفکیک می شوند:

- تأثیر مالیات ها بر رشد اقتصادی
- تأثیر مخارج دولتی بر رشد اقتصاد

۳-۱- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن :

نظر به اهمیت و نقشی که مالیات ها و هزینه های دولت می توانند در فعالیت های اقتصادی یک کشور داشته باشند و همچنین با توجه به تاثیر این عوامل بر متغیرهای کلان اقتصادی، لذا تأثیر این عوامل بر تولید ناخالص داخلی که شاخص اندازه گیری رشد اقتصادی به شمار می رود، بررسی می شود. در این رساله سیاست های مالی دولت به طور کمی و کیفی مورد ارزیابی قرار می گیرد. انگیزه اصلی از انتخاب این موضوع آن است که با توجه به تحلیل های ارائه شده بتوان راهکارهایی مناسب در جهت بهبود نرخ رشد اقتصادی از جنبه سیاست های مالی دولت ارائه داد.

۴-۱- سوالات یا فرضیه های تحقیق

سوالاتی که در این تحقیق به آنها پرداخته می شود به شرح ذیل می باشد :

- تأثیر سیاست های مالی دولت بر رشد اقتصادی چگونه است؟
- آیا مالیات ها باعث افزایش رشد اقتصادی در ایران می شوند؟

- آیا مخارج دولتی (کل مخارج) باعث افزایش رشد اقتصادی در ایران می شوند؟
- فرضیات این تحقیق به شرح ذیل است:
- افزایش مالیات ها در ایران باعث افزایش رشد اقتصادی در بلندمدت می شود.
- افزایش مخارج دولتی در ایران باعث افزایش رشد اقتصادی در بلند مدت می شود.
- افزایش کسری بودجه در ایران باعث کاهش رشد اقتصادی در بلند مدت می شود.

۱-۵- متغیرها و واژه های کلیدی:

(Economic growth)	- رشد اقتصادی
(Fiscal policy)	- سیاست مالی
(Taxes)	- مالیات ها
(Government expenditure)	- مخارج دولتی
(Gross domestic product)	- تولید ناخالص داخلی
(Deficit budget)	- کسری بودجه

۱-۶- روش تحقیق:

این تحقیق از نوع کاربردی می باشد. روش تحقیق نیز به صورت تحلیلی - توصیفی است. به این ترتیب که ابتدا مباحث تئوریک و مطالعات تجربی تحقیق به روش کتابخانه ای جمع آوری شده است، سپس با استفاده از داده های جمع آوری شده و با در نظر گرفتن ملاحظات و شرایط اقتصاد ایران مدل و الگوی تحلیلی مناسب انتخاب شده است. در انتها با استفاده از داده های جمع آوری شده و با استفاده از روش VAR به تخمین مدل می پردازیم.

۱-۷-جامعه آماری و حجم آن :

جامعه آماری و حجم آن : جامعه آماری در این تحقیق کشور ایران است که از داده های سری زمانی به صورت سالیانه طی سالهای ۸۶ - ۱۳۵۰ استفاده می شود.

فصل دوم:

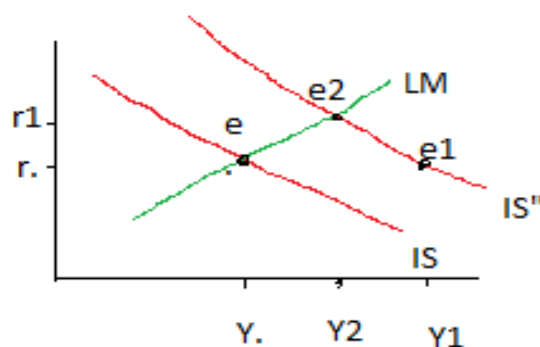
مطالعات نظری

مقدمه

از سیاستهای پولی و مالی عموماً به عنوان سیاست های مدیریت تقاضا یاد می شود، چون این سیاست ها مدیریت تقاضا را مورد بررسی قرار می دهند. هدف مشترک و کلی سیاست های پولی و مالی این است که تولید را در نزدیکی اشتغال کامل نگه داشته و سطح قیمتهای موجود در اقتصاد را تثبیت می نمایند. در این فصل ابتدا مبانی تئوریک سیاست های مالی و چگونگی تاثیر گذاری بر رشد اقتصادی در مباحث اقتصاد کلان بررسی می شود، سپس در بخش بعدی کانالهای اثرگذاری سیاست های مالی بر رشد اقتصادی از جنبه نظری مورد بحث قرار می گیرد. در ادامه به بررسی دیدگاههای مکاتب مختلف اقتصادی در مورد سیاستهای مالی پرداخته می شود و در پایان مطالعات انجام شده در این زمینه مرور خواهد شد.

۱-۲- بررسی سیاست های مالی در اقتصاد

سیاست های دولتی از عوامل مهم و مؤثر بر رشد اقتصادی در بلند مدت هستند که در این قسمت سعی می شود به لحاظ تئوریک مورد بررسی قرار گیرند. برای بررسی اثر سیاست های مالی بر رشد اقتصادی اثر تغییر مخارج دولت و مالیات ها بر درآمد ملی مورد مطالعه قرار می گیرد. ابتدا فرض کنید که دولت هزینه هایش را به اندازه dg افزایش می دهد. در نمودار (۱-۲) اثر افزایش هزینه های دولت را مشاهده می کنید.

نمودار (۱-۲)

با افزایش هزینه های دولت، تقاضای کالا و خدمات نهایی افزایش می یابد که با انتقال IS به راست بیان شده است. بر اثر افزایش هزینه های دولت و افزایش تقاضای کل، چنانچه نرخ بهره ثابت بماند، در نرخ بهره r سطح تولید و درآمد ملی به Y_1 افزایش می یابد. اما نرخ بهره ثابت نمانده در نتیجه تولید و درآمد ملی نیز نمی تواند تا Y_1 افزایش یابد. دلیل نیز آن است که بعد از افزایش تقاضای کل و درآمد ملی، تقاضای معاملاتی پول افزایش می یابد. افزایش تقاضای معاملاتی پول سبب بوجود آمدن اضافه تقاضا در بازار پول می شود. پدید آمدن اضافه تقاضا در بازار پول سبب فشار بر نرخ بهره در جهت افزایش می شود. قاعدتاً نرخ بهره تا جایی افزایش می یابد که هردو بازار کالا و پول در تعادل قرار بگیرند و این زمانی اتفاق می افتد که نرخ بهره تا r_1 افزایش یابد که در آن IS و LM دوباره همدیگر را قطع کنند. با افزایش نرخ بهره به سمت r_1 سرمایه گذاری شروع به کاهش می نماید زیرا سرمایه گذاری با نرخ بهره رابطه عکس دارد. کاهش سرمایه گذاری نیز سبب کاهش تقاضای کل می شود زیرا سرمایه گذاری یکی از اجزای تقاضای کل می باشد. با کاهش تقاضای کل، سطح تولید و درآمد ملی نیز کاهش می یابد. نهایتاً سطح تولید و درآمد ملی تعادلی به جای آنکه به Y_1 افزایش یابد به Y_2 افزایش می یابد. به عبارت دیگر به خاطر افزایش نرخ بهره و کاهش سرمایه گذاری، افزایش هزینه های دولت به جای آنکه تولید و درآمد ملی را به اندازه Y_1 افزایش دهد به اندازه Y_2 افزایش می دهد، در نتیجه به اندازه Y_2 از اثر افزایش هزینه های دولت بر روی تولید و درآمد ملی کاسته شده است. اثر افزایش هزینه های دولت روی نرخ بهره و در نتیجه کاهش سرمایه گذاری را اثر جایگزینی یا برون رانی می نامند. بدان معنی که هزینه های دولت جایگزین هزینه های سرمایه گذاری خصوصی شده است. برای بدست آوردن مقدار Y_1 از معادله IS دیفرانسیل گیری می شود (۱-۲). ولی برای بدست آوردن مقدار Y_2 از معادله درآمد ملی تعادلی دیفرانسیل گیری شده است (۲-۲) که در زیر مشاهده می کنید.

$$Y_1 = dg / (1 - c(1 - t)) \quad (1-2)$$

$$Y_2 = dg / (1 - c(1 - t) + bk/h) \quad (2-2)$$

در مورد کاهش مخارج دولت قضیه عکس بالا اتفاق می افتد یعنی منحنی IS به سمت چپ و پایین منتقل می شود و Y تعادلی جدید در سمت چپ Y قرار می گیرد.

اما در مورد اثرات کاهش و افزایش مالیات ها نیز قضیه به روال بالا است با این تفاوت که محاسبه میزان $Y.Y_1$ و $Y.Y_2$ بر اثر تغییر نرخ مالیات ها به صورت زیر است.

$$Y.Y_1 = -cY.dt / (1-c(1-t)) \quad (3-2)$$

$$Y.Y_2 = -cY.dt / (1-c(1-t)+bk/h) \quad (4-2)$$

و در مورد تغییر مالیات های مقطوع به صورت زیر می باشد.

$$Y.Y_1 = -cdT / (1-c(1-t)) \quad (5-2)$$

$$Y.Y_2 = -cdT / (1-c(1-t)+bk/h) \quad (6-2)$$

پس در این قسمت از لحاظ تئوریک و با استفاده از معادلات و نشانه های ریاضی ملاحظه شد که مالیات ها و مخارج دولتی به چه صورت بر میزان تولید ملی اثر می گذارند.^۱ تحلیل مفصل و ساده تر اثر افزایش مخارج دولت بر رشد اقتصادی به این صورت است که وقتی دولت اقدام به افزایش هزینه های خود می کند اثر اولیه افزایش هزینه های دولت روی تقاضای کل آن است که سبب افزایش تقاضای کل می شود و با افزایش تقاضای کل سبب افزایش تولید و درآمد ملی می شود. اثر جانبی افزایش هزینه های دولت آن است که با ثابت ماندن مالیات ها قاعدتاً کسری بودجه بوجود می آید و دولت اقدام به فروش اوراق قرضه یا اوراق مشارکت می نماید. می توان گفت که دولت با فروش اوراق قرضه باعث کاهش قیمت این اوراق در بازار می شود. استدلال می شود که قیمت اوراق قرضه با نرخ بهره رابطه عکس دارد و در نتیجه با کاهش قیمت اوراق قرضه نرخ بهره افزایش می یابد. البته به بیان دیگر می توان گفت دولت برای فروش اوراق قرضه و قرض کردن جهت تامین کسری بودجه ناچار است نرخ بهره بالاتری از نرخ بهره موجود پیشنهاد کند و در نتیجه نرخ بهره افزایش می یابد. با افزایش نرخ بهره، سرمایه گذاری کاهش یافته و در نتیجه تقاضای کل کاهش می یابد و کاهش تقاضای کل نیز منجر به کاهش تولید و درآمد ملی می شود. بنابراین بخشی از اثر اولیه افزایش هزینه های دولت روی تقاضای کل و تولید و درآمد ملی خنثی می شود که این در حقیقت همان اثر جایگزینی یا برون رانی است، بدان معنی که هزینه های دولت جایگزین هزینه های سرمایه گذاری خصوصی شده است و افزایش فعالیت دولت منجر به کاهش فعالیت

^۱ تیمور رحمانی، ۱۳۸۶، ص ۱۹۰-۱۸۱،